

СЕВЕРОИЗТОЧЕН И ПРИМОРСКИ РЕГИОН

Формирането на територията на региона е под въздействието на множество природни, стопански и демографски фактори, сред които изпъкват излазът на Черно море, разнообразието в природните условия, наличието на някои специфични полезни изкопаеми, етно-културния облик на населението и др. В тази връзка се е наложила и стопанска специализация, която също е допринесла за консолидирането на територията на региона/ корабостроене, ХП, туризъм и др./.

За компактността на територията на региона са допринесли и междуселищните връзки, изградени в рамките на трите административни области - Варненска, Добричка и Шуменска.

I. Географско положение, граници и териториален обхват.

Регионът има територия с площ 11852,2 км²/10,7% от територията на страната/. Той е разположен в североизточната част на страната ни и обхваща източните части на Дунавската равнина, части от Южна Добруджа, Източният Предбалкан и Източна Стара планина.

Територията му има широк излаз на Черно море, като в нея се включват 51% от плажните ивици в страната ни. Черноморското му крайбрежие разполага с удобен и дълбок залив /Варненският/, който е свързан с Варненското и Белославско езеро чрез плавателен канал. Всичко това в крайна сметка определя благоприятното географско положение на региона във всичките му аспекти - политически, транспортен, стопански, природен и др.

Северната граница на региона съвпада с част от границите на България с

Румъния. Тази граница е изцяло сухопътна и има големи възможности за разширяването на връзките между двете страни. Все още обаче възможностите ѝ не се използват пълноценно. През нея преминават само 2 шосейни и 1 ж.п. връзка-през ГКПП Йовково/за Меджидия/ и Дуранкулак/за Мангалия и Констанца/.

Западната граница на региона е твърде условна и не съвпада с административните граници на областите Добрич и Шумен. Това се дължи на факта, че много селища от областите Търговище, Разград и Силистра гравитират към Шумен и Добрич, а същевременно градовете Силистра, Търговище и Разград привличат някои селища от Шуменска и Добричка области.

Южната граница е сравнително по-ясно очертана в природно отношение, чрез източните разклонения на Стара планина. Транспортните връзки на региона с Югоизточният и Източният Тракийско-родопски региони са улеснени от проломът на река Луда Камчия и проходите Ришки, Върбишки, Айтоски и Дюлински.

С най-голямо стопанско значение за региона е неговата източна граница, която е естествена/с Черно море/. По Черноморското крайбрежие са построени няколко пристанища/с най-голямо значение е Варненското/ и едни от най-важните индустриални предприятия. През тази граница се осъществяват връзките на страната ни със страните от Черноморският басейн и с редица други страни от света. По крайбрежието са построени и едни от най-големите морски курорти у нас-“Златни пясъци”, “Албена”, “Св.Константин” и др.

В крайна сметка географското положение на региона и възможностите, които предоставят неговите граници са определили до голяма степен неговият стопански и демографски облик.

II. Природни условия и ресурси.

Природните ресурси на региона са оказали и оказват силно въздействие върху стопанската специализация и демографското му развитие.

1.Релефът на територията му може да се определи като разнообразен,за което е допринесло геоложкото и геоморфолошко й развитие.Може да се разграничат следните основни релефни разновидности:

Платовиден релеф.Представен е от Добруджанско, Франгенско, Авренско, Провадийско и Шуменско плато.Те предоставят благоприятни възможности за развитието на механизирано земеделие.

Нископланински е релефът в Източна Стара планина,представена от Драгоевската,Камчийската,Върбишката и Преславската планини.Надморската им височина не е пречка за транспортните връзки с Южна България.

Долинен е релефът в Камчийското и Провадийското долинни понижения.Той също не е пречка за развитието на транспорта и земеделието.

Релефът на Черноморското крайбрежие е силно разчленен,което дава възможност за развитието на туризма и морският транспорт.Разпространен е клифовият тип бряг/стръмен/,което е предпоставка за развитието на леководолазни спортове и др.

В крайна сметка разнообразието на релефа в региона може да се каже че е допринесло и за развитието на разнообразни стопански дейности.

2.Полезни изкопаеми.

Регионът разполага с находища на разнообразни полезни изкопаеми,но малките запаси и трудностите за експлоатацията им пречат за ефективното стопанско усвояване на повечето от тях.

Със значително по-голямо стопанско значение са находищата на **нерудни полезни изкопаеми: глини, варовик, каменна сол,каолин, кварцов пясък.**

Находището на **каменна сол**/ солен щок/ край село Мирowo/Провадийско/ се експлоатира основно за нуждите на ХП.Солният разтвор се изпраща по тръбопровод до "Соди"-Девня и служи за суровина в производството на калцинирана и други видове сода.

Находището на **каолин** край селата Каолиново и Тодор Икономовo/Шуменско/ се експлоатира главно за нуждите на производствата на стъкларски и порцеланово-фаянсови изделия в Каспичан ,Нови Пазар и Белослав.Част от каолина се изнася и за Разград и Елин Пелин.

Развитието на стъкларската промишленост в региона се благоприятства и от експлоатацията на находището от **кварцов пясък** край Белослав.

Североизточният Приморски регион разполага и с промишлени запаси от **варовик**. Сарматските варовици ,добивани в Авренското и Франгенското плато се използват като облицовъчен материал в строителството,а мергелните варовици край Девня се използват като суровина за производството на цимент и негасена вар в Девня.

По поречието на Камчия се добиват и значителни количества **инертни материали /пясък и чакъл/които** се използват в строителството.

В региона се добива и **обикновена глина**,използвана за производство на тухли и цигли.

От горивните полезни изкопаеми в региона има находища на въглища,нефт и газ.

Край Каварна е разкрито находище на **черни въглища/Добруджански басейн/**,но голямата дълбочина на пластове/до 2000м/ и силната им овлажненост засега не позволяват експлоатацията им.

До края на 80-те години по Добруджанското крайбрежие/ край Шабла и с.Тюленово/ се добиваше **нефт**,но поради изчерпването на запасите добивът бе преустановен.През същият период бе постепенно преустановен и добивът на **земен газ** от находището край село Старо Оряхово по същите причини. Проучванията на шелфа за находища на нефт и газ засега са безрезултатни.

От рудните полезни изкопаеми със стопанско значение е находището на Манган край с.Оброчище/Добричко/.Неговите запаси са около 85 млн.т.,а добиваната руда има метално съдържание 29%.Добитата руда е суровина в черната металургия.

3.Климатични условия и ресурси.

Територията на региона попада в **умерено-континенталната климатична област**,но по Черноморското крайбрежие/до 30 км във вътрешността/ и по долините на реките Камчия и Провадийска се чувства климатичното влияние на Черно море.

Характерни за по-голямата част от територията на региона/Добруджа/ са летните засушавания и снежните бури през зимата,които са израз на засиления континентален характер на климата.Средното количество валежи е около 500 мм/м²,като то е недостатъчно за вегетацията на много земеделски култури и това е наложило изграждането на напоителни системи.

Сравнително по -прохладното лято по Черноморското крайбрежие е един от основните фактори/наред с големият брой безоблачни дни/ за развитието на туризма в региона.

4.Водни ресурси.Като цяло те са недостатъчни,както за стопанските,така и за битовите нужди на населението в региона.Повърхностно течащите водоизточници са малко на брой,а много от реките в Добруджа/Крапинец,Кулак,Суха река и др./ пресъхват през лятото.С най-голямо стопанско значение са водите на реките Камчия,Провадийска и Батова. На река Камчия са построени язовирите "Тича", "Цонево", "Фисек" и др.,чиито води се използват за напояване в Поповската и Камчийската напоителни системи.

За стопански и битови нужди в Добруджа се използват чрез сондажи подпочвени води.

Термоминералните извори край Провадия се използват за балнеолечение и за питейни нужди. Карстовите извори в Девня се използват за промишлени нужди.

Водните ресурси на региона са представени и от редица естествени езера. Най-големите от тях са Варненското и Белославското, които сега са част от канала "Варна-Девня". На техните брегове са построени кейовете на пристанищният комплекс "Варна-Запад". Водите им нямат стопанско значение за региона с изключение на използването им за транспортни нужди.

По Черноморското крайбрежие на региона има редица лагунни езера/ Балчишката тузла, Шабленското и Дуранкулашкото/ от които се извлича лечебна кал-важен туристически ресурс.

Основен воден ресурс за региона обаче е водата на Черно море, която има голямо значение за развитието на морският транспорт, туризма, риболова и редица други стопански отрасли .

5. Почвени ресурси. В регионът са разпространени черноземни, сиви горски и алувиално-ливадни почви. С максимално плодородие са **черноземните почви** в Добруджа, върху които се отглеждат зърнени култури/основно пшеница/и алувиално-ливадните почви, които са разпространени по долините на реките Камчия и Провадийска/ върху тях се отглеждат основно зеленчукови култури/

В Предбалкана и Стара планина са разпространени **сиви горски почви**. Върху тях се отглеждат овощни култури и основно ябълки. По билните части на източните разклонения на Стара планина/Камчийски и Върбишки дялове/ са разпространени **кафяви горски почви** върху които са се развили широколистни гори.

Регионът разполага с около 7000000 дка обработваема земя, голяма част от която е осолена, или замърсена от индустриални отпадъци. На 1 жител се падат средно 7,8 дка обработваема земя, което е важна предпоставка за развитието на селското стопанство в региона.

6. Горските ресурси на региона са ограничени по количество и качество. Горските масиви са основно в южните му части/Предбалкана и Стара планина/. Преобладават широколистни видове - дъб, бук, габър, акация, липа. В устието на Камчия и в местността "Балтата" край Кранево са се развили лонгозни/влажни/ гори, които са основно туристически ресурс. Ограничени по площ са горските формации и по Черноморското крайбрежие, които имат също значение за развитието на туризма.

Със стопанско значение са и полезащитните пояси в Добруджа, които предпазват селскостопанските култури от неблагоприятното климатично влияние.

За дърводобив в региона се използват около 10% от горските му ресурси - основно в Предбалкана и Стара планина. Това е доказателство за ограничените запаси от дървесина.

III. Демографска ситуация.

Населението на региона наброява 887517 д., или 10,8% от населението на страната. След 1989 г. числеността му намалява с около 100000 д., като само през 1991 и 1992 г. то е намаляло с 75000 д. Това се дължи главно на емиграциите към Турция през 1989 и началото на 90-те години. Най-слабо е намалението на населението във Варненска област, поради по-голямите ѝ стопански и демографски ресурси, докато максимално е намалението му в Шуменска област.

Под влиянието на стопански, политически и демографски фактори днес населението на региона е неравномерно разпределено. Основната част от него/около 50%/ живее на територията на Варненска област, докато в Шуменска област живеят 24,3% от жителите на региона.

През последните 10 години се отбелязва тенденция към концентрация на население във Варненска област за сметка на Шуменска и Добричка области. Това се дължи главно на по-добрите възможности за намирането на работа в условията на висока безработица в страната и региона.

Успоредно с намаляването на населението спада и неговата географска гъстота, която днес е 74,9д/км². Най-голяма е гъстотата във Варненска област/ 116,0д/км²/, докато в Добричка област тя е едва 48,0д/км

2

. Тези различия се дължат основно на различията в стопанската специализация и ресурсите на отделните области.

С максимална концентрация на население се отличават общините Варна, Добрич и Шумен, където гъстота му е значително по-висока от средната за региона/ във Варненска община достига 1500д/км², а в Добричка около 900д/км²/. Това се дължи на концентрацията в посочените общини на основната част от стопанските ресурси в региона и на 57,7% от населението му. Същевременно общините, които имат ограничени стопански ресурси/ Крушари, Бяла, Шабла, Ветрино, Ген. Тошево и др./ се отличават с гъстота на населението си под 20д/км

2

.

Поради особеностите на релефа в региона, почти 100% от населението му обитава територии с надморска височина до 500м.

Стопанската специализация на региона се отразява в относително високият дял/71%/ на градското население, което във Варненска област е над 80%, а в Шуменска - около 60%. Концентрацията на населението в градовете се отразява до голяма степен върху неговото поведение.

Населението в региона се характеризира с относително благоприятна полова и възрастова структура, което се дължи на някои особености в етно-културния му облик и на стопанската му специализация. Делът на мъжете е 49% и е по-висок от средният за страната. В редица общини/ Аврен, Белослав, Бяла, Вълчи дол, Девня, Долен

чифлик, Дългопол, Никола Козлево, Преслав и др./ мъжете са около и над 50% от населението, докато в по-големите градове от региона делът им е около 48%. Тези различия се дължат както на миграциите, така и на различията в естественото възпроизводство на населението.

Като цяло населението в Североизточният Приморски регион разполага с по-големи възпроизводствени и трудови възможности в сравнение с редица други региони от страната. Това се доказва и от състоянието на неговата възрастова структура. Делът на лицата под 16 години е над 20%, докато лицата в пенсионна възраст са около 22%. С най-застаряло население са общините Аврен, Ветрино, Ген. Тошево и др. в които делът на пенсионерите е над 30%. Тези общини имат изчерпани демографски и трудови ресурси, докато с максимални демографски ресурси изпъкват общините Варна, Шумен, Добрич, Девня и др., чието население е с по-благоприятна възрастова структура.

Вътрешнорегионалните различия във възрастовата структура на населението до голяма степен се определят от неговата етническа и конфесионална нееднородност. В региона живеят около 20% от етническите турци в България. Делът им в населението на Шуменска област достига около 1/3, в Добричка-около 15% и 7,5% във Варненска.

По-висок от средният за страната е и делът на циганите/5,5%/ , като основната част от тях обитават Добричка област. В регионът живеят 16% от циганите в страната ни.

Етно-културните особености на населението в региона се изразяват и във влошената му образователна структура./по-нисък дял на лицата с висше и полувисше образование и по-висок дял на лицата с основно и по-ниска степен на образование в сравнение със средните показатели за страната ни/. С най-влошена образователна структура е населението в Добричка област, докато Варненска област се отличава с по-благоприятна образователна структура на населението си дори в сравнение със страната.

Етно-културните особености на населението в региона и възможностите за трудовата му реализация/ туризъм, морски транспорт и др./ определят до голяма степен особеностите в естественото му възпроизводство. Нивото на брачност/4,4%/ е над средното за България, като брачността в градовете/5%/ е сред най-високите в страната. Това е доказателство за относително младата възрастова структура на

населението и големите му възпроизводствени и трудови възможности. Същевременно регионът се отличава и с висока разводимост/1,4%/, което до голяма степен е във връзка с особеностите на стопанската му специализация.

Особеностите в етно-културния облик на населението, благоприятната му полово-възрастова структура и възможностите за трудова реализация в региона са определящите фактори за относително високата раждаемост/8,4%/. По този показател региона отстъпва единствено на Югоизточният регион. Около 58% от новородените са в общините Варна, Добрич и Шумен, докато в общините Аврен, Бяла, Ветрино, гара Хитрино, Шабла, Смядово и Суворово се раждат едва 4% от децата в региона. Това доказва съществуването на значителни вътрешнорегионални различия в разпределението на демографските ресурси. С максимални относителни стойности на раждаемостта изпъкват общините Върбица, Никола Козлево, Долни чифлик, докато минимална е раждаемостта в общините Ветрино, гара Хитрино, Вълчи дол и др.

Относително благоприятната полово-възрастова структура на населението определя и по-ниската смъртност/13,5%/ в региона. Максимална е смъртността в общините Ветрино, Аврен, Вълчи дол, Каспичан и Смядово/ над 20%/, докато в общините Шумен, Венец и Каолиново стойностите ѝ са минимални за региона/около 10%/. Върху нивото на смъртността оказва силно влияние състоянието на здравеопазването. В град Варна се намират специализирани здравни заведения с национално значение, което влияе положително върху нивото на този показател в региона. Това е видно и от нивото на детската смъртност/13,6%/, което е по-ниско от средното за страната. За разлика от другите региони в страната детската смъртност в Североизточният Приморски регион през последните няколко години бележи спад, което се дължи основно на намаляването ѝ в градовете и на наличието на специализирани здравни заведения във Варна.

Като потвърждение на извода за относително благоприятната полово-възрастова структура на населението в региона са и сравнително малките отрицателни стойности на естественият му прираст/-5,1%/. С максимален отрицателен естествен прираст изпъкват общините Вълчи дол, Ген. Тошево, Добрич/селска/, Суворово, Смядово и др. С относително най-малки отрицателни стойности на естествения прираст са общините Добрич, Върбица, Долни чифлик, Каолиново, Венец и др. За разлика от регионите в Южна България в Североизточния Приморски регион няма общини с положителен естествен прираст на населението, което е показателно за демографската ситуация ..

През последните 10 години регионът се отличава с висока миграционна подвижност на

населението, определена главно от емиграциите. През този период са емигрирали около 80000 д. по-голямата част от които към Турция. През същият период нараства и броят на изселените се към други региони от страната/ основно към градовете София, Пловдив, Бургас/, като и вътрешното миграционното салдо е отрицателно. С положително салдо са само общините Варна, Суворово, Балчик, Добрич, Гара Хитрино и Шумен. Основната част от миграциите в границите на региона са насочени от села към градове, което е доказателство за наличието на демографски ресурси в много селски селища. Тези тенденции в миграционната подвижност на населението са показателни за стопанските промени в региона.

В региона живеят около 11% от всички заети лица в страната и около 10,5% от безработните. Той се отличава с по-ниска заетост от тази в страната в промишлеността и по-висока заетост в селското стопанство, транспорта и туризма. Това до голяма степен определя и по-ниската безработица в сравнение със страната. Тази особеност в структурата на заетост и безработицата се дължи на специализацията на региона в туризма, морският транспорт и селското стопанство, което е отражение на географското му положение и природните ресурси.

IV. Селища и селищна мрежа.

Селищната мрежа в региона е представена от 524 населени места, от които 23 са градове. До 1996 г. статут на гарово селище имаше гара Хитрино. Над 50% от селищата в региона/215/ са в пределите на Добричка област, докато в Шуменска област има само 151 населени места. Средната гъстота на селищната мрежа е 4,4 селища/100 км², или тя е равна на средната за страната. С максимална гъстота е селищната мрежа в Шуменска област/4,6/100 км

2

/, което е отражение на природните условия за стопанското ѝ развитие в миналото.

Средната населеност на 1 селище в региона е 1694 жители, като стойностите на този показател във Варненска област достигат 2817 ж., при 1053 ж. за Добричка област и 1431 ж. в Шуменска област. Тези различия са отражение на стопанската специализация на отделните административни области и тенденциите в цялостното им развитие.

Средната населеност на градовете от региона/27426 ж./ е значително над средната за страната ни, което отразява мястото и ролята на градовете в селищната мрежа и

главно-на най-големите градове. Преобладават градовете с население под 10000д./16 на брой/. Най-малки по население са Плиска/1218ж/, Каолиново/1623ж/, Бяла/1912ж/, Върбица/3490ж/, Каспичан/3500ж/, Вълчи дол/3537ж/ и др. С население до 25000д. са 4 градове-Балчик/11965ж/, Каварна/11811ж/, Нови пазар/14063ж/ и Провадия/17420ж/

Най-големите градове в региона са Варна/299800ж/, Добрич/100400ж/ и Шумен/94686ж/.

Поради високата безработица и влошените екологични и социални условия, през последните 10 години намаляват населението си всички градски селища в региона главно за сметка на изселванията. Доказателство за това е фактът, че с положително миграционно салдо са само градовете Варна, Суворово, Върбица, Каолиново и Шумен., а с положителен естествен прираст е населението само на Долни Чифлик и Суворово. .

Средната населеност на селата в региона е 512д., или под средната за страната ни. Най-големи/с повече от 3000ж/ са селата Игнатиево, Тополи и Аксаково. Основната част от селските селища обаче са с население под 500д. и това се отнася преди всичко за тези от Добричка област.

В административно отношение селищата от региона са групирани в 3 области/ Варненска, Добричка и Шуменска/ и 30 общини/12 във Варненска, 10 в Шуменска и 8 в Добричка област/.

V. Стопанство.

През последните 40 години стопанският облик на територията на региона се променя коренно. Преди Втората световна война водещ отрасъл е селското стопанство, за развитието на което има благоприятни природни, демографски и стопански предпоставки/развиват се ХВП и Леката промишленост/. С развитието на морският транспорт, туризма, ХП, промишлеността за строителни материали и машиностроенето през последните 4 десетилетия стопанският облик на региона бе коренно променен. Днес в Североизточния Приморски регион са регистрирани 44431 активни стопански субекти, или 9,9% от всичките в страната ни. По този показател той отстъпва единствено на Югозападния и Западния Тракийско-Родопски региони. Основната част

от стопанските субекти са от третичния стопански сектор/търговия, транспорт, туризъм/ и строителството. Повечето от тях са регистрирани във Варненска област, тъй като ориентацията на търговската дейност, туризма и повечето производства е към Черноморското крайбрежие и около канала "Варна-Девня". Като основна стопанска ос на региона изпъква ж.п. линията Варна-Девня-Провадия-Каспичан—Нови пазар-Шумен. Добруджа разполага със значително по-малък стопански потенциал.

За развитието на Първичния икономически сектор в региона съществуват редица благоприятни предпоставки /почвено-климатични ресурси, наличие на пазари, находища на полезни изкопаеми и горски ресурси, макар и ограничени/.

Вторичният икономически сектор в региона е развит на основата на селскостопанското производство и добива на каменна сол, манган, варовик, обикновени и огнеупорни глини, каолин, кварцов пясък и дървесина.

Третичният икономически сектор в региона се е развил основно под влиянието на географското положение, природните ресурси за развитието на туризма и наличието на значителни стопански и демографски ресурси.

1. Водещ стопански отрасъл е Промислеността. В нея са заети около 1/3 от заетите в региона, а в частния ѝ сектор са заети над 1/5. Промислената продукция в региона е 9,5% от ОПП за страната ни, или 2 пъти по-малка от тази в Югоизточния регион. Дълготрайните активи в отрасъла са над 11% от тези за страната ни. В редица промишлени производства регионът заема водещо място в страната: 2-ро място по производство на обувки, 3-то място по производство на сирене и кашкавал, 2-ро място по производство на месо, 1-во място по производство на растителни хранителни масла и др.

Водещите промишлени отрасли са ХП, ХВП, Машиностроенето, Промислеността за строителни материали, Стъкларската и Порцеланово-фаянсовата промишленост и др.

а/. Водещ отрасъл е Химическата промишленост. Тя дава 30,2% от ОПП в региона и развитието ѝ е определено от наличието на местни суровини/варовик, каменна

сол/, работна ръка и благоприятно транспортно-географско положение/излаз на Черно море/. Произвеждат се основно калцинирана сода и минерални торове. Основното предприятие е "Соди" в Девня, което е приватизирано през 1996г. от белгийската фирма "Солвей". Последната е присъствала в България и преди Втората световна война. Предприятието е най-големия производител на калцинирана сода в Европа и е сред водещите фирми в света по това производство. Над 4/5 от продукцията му се изнася зад граница.

Химически производства има още в Шумен и Тервел, но те заемат незначителна част от общата продукция на отрасъла. Като цяло региона дава около 10% от продукцията на ХП в страната ни, като заедно с Югоизточния регион те произвеждат 2/3 от продукцията на отрасъла в България.

Б/.Втори по значение промишлен отрасъл за региона е ХВП. В предприятията ѝ се произвеждат 16,4% от ОПП в региона и над 11% от продукцията му в страната. През последните 4-5 години производството в ХВП е спаднало значително, поради спада в селскостопанската продукция. Североизточният Приморски регион произвежда над 17% от месото и месните произведения, 16,4% от сиренето и кашкавала, 3,7% от зеленчуковите и 6% от плодовите консерви, 26,3% от хранителните растителни масла, около 7% от тютюневите изделия и 8% от гроздовите вина в страната ни. Това е доказателство както за наличието на богата суровинна база, така и за важното място на региона в ХВП на страната ни. Основните предприятия от отрасъла са съсредоточени в главните градски центрове на региона, но като цяло те са равномерно разпределени по територията му.

Основните консервни предприятия се намират в Добрич, Варна, Шумен, Балчик, Нови пазар, но малки консервни предприятия има и в редица други селища от региона.

Силно развита е Мелничарската промишленост, поради наличието на богата суровинна база/пшеницата от Добруджа/. В регионът се произвеждат над 12% от брашното в страната ни. Мелничните предприятия са разположени в зърнопроизводителните райони, като най-големите от тях са в Добрич, Шумен, Ген. Тошево, Каварна, Балчик, Нови пазар.

Регионът е на 1-во място по производството на растителни хранителни масла в страната ни. В Добрич е застъпено производството на маргарин/единственото

предприятие в страната/,а в Провадия и Шумен се произвежда олио.

През последните години значително спадна производството на гроздови вина и сега регионът е на 6-то място в страната. Основните предприятия се намират във Велики Преслав, Варна и Добрич.

Производството на бира е застъпено в Шумен и Варна, като регионът дава около 20% от пивото в страната ни.

Развитото животновъдство във връзка с богатата му фуражна база определя и водещото място на региона в Месната промишленост/2-ро място след Северния Централен регион/. Основните мощности се намират в Добрич, Варна, Шумен и Смядово.

Развитото животновъдство осигурява богата суровинна база и за Млечната промишленост в региона. В него се произвеждат около 12% от пастьоризираното мляко и над 15% от млечните масла в страната ни. Основните предприятия на отрасъла се намират във Варна, Добрич, Балчик, Каварна, Шумен и Тервел. Същевременно през последните години в отрасъла работят и значителен брой малки частни предприятия, произвеждащи висококачествена продукция за вътрешния и външен пазар.

В Девня е застъпено производството на захар/около 10% от това в страната/,а във Варна бе открита частна фабрика за захарни и шоколадови изделия.

В/. Трети по значение промишлен отрасъл в региона е Машиностроенето. В него се произвеждат 15,2% от ОПП в страната и над 16% от продукцията на отрасъла в страната. Представено е от множество отрасли и производства. Сред тях изпъква **транспортното машиностроене.**

То е представено от производствата на кораби/Варна/ и корабно оборудване/Добрич, Шумен, Провадия, Нови пазар/, товарни автомобили/ до 1998г. в комбината "Мадара"-Шумен/, двигатели с вътрешно горене/Варна - 95% от тези в страната/, ремаркета/Велики Преслав/, контейнери/Добрич/, акумулатори и филтри/Добрич/, трактори/Варна-1% от производството в страната/. До края на 1996г. във Варна се сглобяваха и леки автомобили "Роувър", но поради субективни причини това производство бе преустановено.

В региона са застъпени и производствата на машини за ХП/Провадия/, строителна техника/Каварна/, опаковъчни машини/Тервел и Балчик/,манометри/Варна/, парни котли/Добрич/, нестандартно оборудване/Шумен/ и др.

Металообработването е представено основно от фирма "Алумина"/Шумен -алуминиеви профили,дограма,фолио и др./ и от леярни в другите по-големи предприятия .

г./Електротехническата и електронната промишленост произвежда едва 1,5% от ОПП в региона и около 4% от продукцията на отрасъла в страната.Тя е представена от производството на битови електроуреди/Варна-перални,бойлери,печки/, радиатори/Смядово/,електротабла и електронна апаратура/Добрич/, електропещи/Балчик/.

д./Промислеността за строителни материали дава 6,5% от ОПП в региона и 23,5% от продукцията на отрасъла в страната.По тези показатели това е 4-ти по значение промишлен отрасъл в региона, който се е развил на базата на находищата от варовик и глини.В региона се произвеждат 10,8% от тухлите и циглите в страната ни. Основното предприятие е циментовия завод в Девня. Производството на тухли и цигли е застъпено в Дългопол,Ген.Тошево и Каспичан. Във Варна,Шумен и Добрич има предприятия за готови строителни конструкции, чието производство през последните няколко години намаля значително, поради ограничаването на панелното жилищно строителство.

е./Стъкларската и порцеланово-фаянсовата промишленост дават 5% от ОПП в региона и 30% от продукцията на отрасъла в страната ни. Развитието ѝ в региона се базира на наличието на местни суровини/кварцов пясък и каолин/ и благоприятното транспортно-географско положение. Порцелан и фаянс се произвеждат в Каспичан и Нови пазар, а стъкло - в Белослав и Нови пазар.

ж./Стабилна суровинна база за развитие в региона имат и Кожарската,Кожухарската и Обувна промишленост. Те дават 2,4% от ОПП в региона и около 18% от продукцията им в страната. В Добрич се произвеждат 17,4% от обувките в страната/предприятието е специализирано в производството на детски обувки/,а производството на кожи е застъпено в Шумен. В Добрич е застъпено производството на кожуси.

З/.Дърводобивната и Дървообработващата промишленост дават 1,9% от ОПП в региона и над 8% от продукцията им в страната. Регионът произвежда 5,7% от дървения материал в страната и 1,3% от дъските.Основните предприятия са във Варненска област - Долни Чифлик,Дългопол и др.

и/.Текстилната и Трикотажна промишленост имат незначително място в структурата на промишлеността в региона. Те дават едва 1,1% от ОПП в региона и около 3% от продукцията им в страната. В региона се произвеждат 9% от памучните и само 0,4% от вълнените платове в страната. Основните предприятия са във Варна, Каварна, Шумен и редица други селища, разполагащи със свободна женска работна сила.

Й/.Шивашката промишленост произвежда 1,1% от ОПП в региона и над 13% от продукцията на отрасъла в страната. Развитието ѝ е под въздействието на факторите работна сила,потребление,географско положение.По-големите предприятия са във Варна,Шумен,Добрич.В региона през последните няколко години започнаха работа и множество частни шивашки предприятия както в по-големите,така и в по-малките селища.

К/.В региона е застъпен и добива на **манганова руда**, който осигурява 1,2% от общата му промишлена продукция и 1,8% от продукцията на цветната металургия в страната.

Л/.Енергетиката заема незначително място в структурата на Промишлеността ,тъй като региона не разполага с енергоносители. Тук се произвеждат само 5% от електроенергията в страната. Основен производител на електро- и топлоенергия е ТЕЦ"Варна", която е с мощност 1260 мгвт и работи с вносни въглища от Украйна. Централата разполага със собствен кей във Варненското езеро. В останалите по-големи градове от региона работят малки ТЕЦ и ДЕЦ, някои от които са фирмени.

Като цяло териториалната структура на Промишлеността е нерационална, тъй като основните предприятия са концентрирани около плавателния канал "Варна-Девня" и ж.п.линията от Варна за Шумен.В тази връзка в региона съществуват редица екологични и социални проблеми свързани с развитието на отрасъла.

2.Селско стопанство. Отрасълът е основен за Първичният икономически сектор в региона. Той дава около 25% от създадения НД в Североизточния Приморски регион. Като цяло СС/селското стопанство/ е повлияно в развитието си от благоприятните природни условия, географското положение на територията, наличието на значителни преработвателни мощности от ХВП и Леката промишленост и от потреблението в големите градове и черноморските курорти през лятото.

В тази връзка водещ отрасъл е **Растениевъдството**. Почвите в региона и особено в Добруджа се отличават с максимално естествено плодородие, което е определило и специализацията в областта на растениевъдството.

Регионът разполага с 7000000 дка обработваема земя, или 14,9% от тази в страната. Около 97% от нея е заета с ниви, а площите с многогодишни плодови и ягодови насаждения заемат 2,6%. Посевните площи в региона са около 5380000 дка, или около 77% от обработваемата земя.

Около 65% от посевните площи са заети със **зърнени култури- основно зърнено-хлебни**. В регионът се добиват около 27% от пшеницата в страната/ 1-во място/ и 25,6% от царевицата/ също 1-во място/. Основната част от производството на пшеница и царевица се дава от Добричка област. Североизточният Приморски регион е основен производител и на варива. В него се добиват около 40% от фасула и почти 50% от соята в България. Отглеждат се още ечемик, овес, ръж, фуражен грах и др.

Техническите култури заемат около 22% от посевните площи в региона. Над 96% от площите им са заети с **маслодайни култури**. Основната маслодайна култура е **слънчогледа**

, като тя заема 96% от посевните площи с технически. По производството на слънчоглед региона е на 1-во място в страната /над 26% от добивите в страната/. Тази култура се отглежда основно в Добричка област, като преработката ѝ се извършва в **Добрич**

и Провадия. Около 1,7% от посевните площи на техническите култури са заети с **тютюн**.

Отглежда се както ориенталски, така и широколистен тютюн в района на Източна Стара планина. Добивите от тютюн са около 6% от тези в страната.

Регионът е основен производител на **влакнодаен лен** през последните няколко години. На територията му се намират около 73% от площите с тази култура. Върху ограничени

площи се отглеждат

фъстъци и

захарно цвекло.

Цвекло се отглежда основно край захарният завод в Девня, като добивите му са едва около 6% от тези в страната.

Зеленчуковите култури заемат 3,3% от посевните площи в региона. По производство на зеленчуци регионът отстъпва само на Западния Тракийско-Родопски и Югоизточния регион./около 14% от общият добив в страната/. Отглеждат се основно домати, краставици, зрял кромид лук и зелен пипер

, но е застъпено и отглеждането на червен пипер, зеле, зелен фасул и др. Регионът дава 12% от домати, 14,5% от краставиците, около 10% от зеления пипер, 12,7% от зрелия кромид лук, 18,4% от зелето, 7,3% от зеления фасул в страната. Основната част от площите със зеленчуци се намират по долината на река Камчия/Варненска област/.

В Добричка област се отглеждат **дини и пъпеши**, като добивите им са около 11,5% от тези в страната. В южните части на региона се отглеждат и

картофи

, като добивите им са 5% от тези в страната.

В Североизточния Приморски регион се отглеждат и разнообразни плодови култури: **лозя, ябълки, череши, кайсии, круши, праскови, орехи, ягоди и др.**

На територията му се добиват над 9% от плодовете в страната/включително 10,5% от ябълките, 9,6% от гроздето, 6,5% от сливите, 9% от ягодите/. Основната част от плодовете се използва като суровина в консервната промишленост, но значителна част се предлага и на пазарите по Черноморието през лятото.

Във връзка с развитието на Животновъдството, в региона е широко застъпено отглеждането на **фуражни култури**./основно силажна царевица и люцерна/.

Животновъдството се развива в региона при наличието на богата суровинна база. Водещите му подотрасли са Говедовъдство, Свиневъдство и Пицевъдство. На неговата територия се намират 21% от говедата, 21% от свинете, 14% от овцете, 19,6% от пчелните семейства, 17% от птиците, 17% от зайците и значителна част от биволите, конете, магаретата и други селскостопански животни в страната. Основната част от говедата и биволите се отглеждат в Шуменска и Варненска области, докато по-голямата част от птиците се отглеждат в Добричка област. Овцевъдството е застъпено основно в

южните части на Варненска и Шуменска области.

В региона е развит и риболова, като основните му центрове са Варна, Балчик, Каварна и други черноморски селища.

За разлика от други региони в страната ни, в Североизточния Приморски регион са силно развити отраслите от Третичния икономически сектор. Сред тях водещо място имат Транспортa и Туризма.

3. Транспорт. На територията на региона са развити всички видове транспорт: автомобилен, железопътен, воден/ морски и речен/, въздушен, тръбопроводен, въжен.

Железопътният транспорт е силно развит. Първата ж.п. линия в страната и региона/Русе-Каспичан-Варна/ е пусната в експлоатация още през 1866г. Основната част от превозите на товари и пътници в региона се извършват днес по линията Варна-Провадия-Нови пазар-Шумен/за Горна Оряховица и София/. С регионално значение основно са линиите Разделна-Девня-Суворово-Добрич-Кардам-Меджидия/Румъния/ и Разделна-Карнобат.

Автомобилният транспорт в региона разполага с 11% от шосейната пътна мрежа в страната ни. На територията му са изградени и около 50 км автомагистрали по трасето на магистрала "Хемус" от Варна-Девня-Шумен. Този вид транспорт е основен за Добричка и Шуменска области, където останалите видове транспорт са по-слабо развити.

Морският транспорт е силно развит в региона, поради специфичното му географско положение. Основните пристанища са Варненските/"Варна", "Варна-Запад", фериботното пристанище, пристанището на ТЕЦ "Варна" и др./. Пристанищата в Каварна и Балчик имат незначителен дял в товарооборота.

Въздушният транспорт в региона се осъществява чрез летището във Варна, което поема голяма част от полетите/вътрешни и външни/ през летния сезон. Шуменска

област до края на 80-те години се обслужваше от летището край Търговище за вътрешни полети.

Тръбопроводният транспорт е представен от газопровод и продуктопроводи от Мирво за Девня и от Бургас до Девня.

В курорта “Златни пясъци” е развит и въжения пътнически транспорт, а в Девня-товарен въжен транспорт.

Градският транспорт се осъществява от автобуси и тролейбуси /Варна, Добрич и Шумен/.

Във връзка със стопанското развитие на региона, на територията му са добре развити и **съобщителните връзки**. На територията му се намират 332 ПТТС, 62 агентства и 11% от телефонните постове в страната ни.

4. Туризм. Основните фактори за развитието му са атрактивността на Черноморското крайбрежие, качествата на морската вода и климатичните условия по крайбрежието, изграденост на МТБ, възможности за лов, наличието на такива туристически обекти като “Аладжа манастир”, “Мадарския конник” и др. В региона са развити както вътрешния, така и международния туризъм. Основните туристически комплекси са: “Златни пясъци”, “Св. Константин”, “Албена”, “Русалка”, “Кранево”. Тези курорти се използват нерационално, като 98% от нощувките и посещенията в тях се осъществяват през лятото. Относително слабо усвоена в туристическо отношение територия е северното Добруджанско крайбрежие и Шуменска област.

5. Във връзка с развитието на Туризма региона се отличава и с добре развита търговска мрежа. В него се реализират над 13% от продажбите на дребно в страната и по този показател той отстъпва единствено на Югозападния регион.

6. Инфраструктурата на **Образованието** е представена от 450 учебни заведения с около 12% от учащите се в страната. В региона има 6 колежа и 7 ВУЗ с около 40000 учащи и 3000 преподаватели.

7.Североизточният Приморски регион разполага и с добре изградена инфраструктура на **Здравеопазването**. На територията му има 27 болнични заведения с над 8000 легла. Сред тях изпъква националният кардиологичен център, военната болница и други.

8.Културната инфраструктура е представена от опера,7 театъра,24 музеи ,482 читалища и 30 кина.

VI.Място на региона в НС. Североизточният Приморски регион заема водещо място в производството на сода, торове, двигатели с вътрешно горене, плавателни съдове, пшеница, месни и млечни произведения,олио и маргарин. Той е водещ в областта на морския транспорт и туризма, в областта на образованието и културата.Всичко това определя важното му място в НС и значението му за цялостното развитие на страната ни. В регионът се произвеждат около 75% от корабите,100% от товарните автомобили доскоро,над 80% от винералните торове,100% от мангановата руда,над 1/3 от стъклото и фаянса в страната.

VII.Връзки на региона. Вътрешнорегионалните връзки са на базата на развитието на ХВП, корабостроенето и автомобилостроенето доскоро,туризма. Тези връзки са основани и на връзките между отраслите: ХВП - Селско стопанство; Селско стопанство-Лека промишленост;ХП-Селско стопанство и др.

За другите региони от страната се изнасят сода,торове,цимент, дизелови двигатели, електроуреди, алуминиеви изделия, строителни машини, фургони и ремаркета, порцеланови и фаянсови изделия, стъкларски изделия, храни и др.

Регионът внася електро и мотокари, черни и цветни метали, дървесина, нефтопродукти, вълнени платове, автомобилни гуми и др.

Най-тесни са връзките на региона с Югоизточния, Югозападен и Северния Централен региони.

VIII. Териториално-административно деление и основни селища в региона.

В административно отношение територията на региона се поделва на 3 области/Варненска, Шуменска и Добричка/ и 30 общини/ 12 във Варненска, 10 в Шуменска и само 8 в Добричка област/.

Основната част от стопанските и демографски му ресурси са концентрирани във **Варненска област**.

Тя има територия 3834 км

2

и население 445124д./50% от населението на региона/. Стопанството ѝ е специализирано в ХП,Машиностроене,ХВП,морски и въздушен транспорт и др.

Естествен център на областта и целия регион е **град Варна**/

299800ж/. Селището е наследник на гръцка колония/Одесос/ основана през VIIв. Пр.Хр. През Древността и Средновековието градът е бил важно пристанище и търговски център. След пускането на ж.п. линията от Русе-Каспичан -Варна през 1866г. Варна се развива с бързи темпове.Още преди Втората световна война в него са били построени предприятия от ХВП и Машиностроенето. След Втората световна война се развива корабостроенето, производството на дизелови двигатели,манометри,битови електроуреди,шивашки изделия,текстил,храни и др. Успоредно с промишленото си развитие Варна се развива и като курортен център, като още през 1922г. получава статут на курортно селище. Днес той е свързан чрез частни хотели и заведения с курортите “Св.Константин” и “Златни пясъци”. Селището е център и на познавателния туризъм, като основният обект е мавзолея на полско-унгарския крал Владислав Варненчик/Ягело/.

В града функционират опера, театър, няколко ВУЗ/Варненски Свободен университет,Стопански,Технически,Медицински и др./,институти по риболов и рибовъдство,институт по океанология. Ежегодно се провежда международен балетен конкурс и културни празници”Варненско лято”.

Град **Девня/8690ж/** е наследник на римското селище “Марцианополис”.Развива се през

последните 30-тина години с построяването на “Соди” , циментовия завод и завода за захар. Населението бързо намалява през последните години поради нарастващата безработица и влошената екологична обстановка в селището.

Град **Провадия/14700ж/** се развива от началото на ХХв. след построяването на ж.п.линията София-Варна. Селището е център на богата селскостопанска околност, поради което е развита ХВП. Населението му намалява поради безработицата.

Град **Белослав/ 8110ж/** дължи развитието си главно на производството на стъкло.

Долни Чифлик/7160ж/ е земеделски център и център на дървообработващата промишленост.

Дългопол/5130ж/ е сравнително нов град, който е център на земеделска околност.

Шуменска област има територия 3306,8км² и население 216048д/24,4% от населението на региона/. Стопанството ѝ е специализирано в областта на машиностроенето,Селското стопанство,ХВП,производството на алуминиеви изделия ,вина и ракии.

Център на областта е **град Шумен/ 94700ж./**. Селището възниква през ХІв. като българска крепост. То е разположено в подножието на Шуменското плато на двата бряга на река Поройна. По времето на Турското робство градът е гарнизонно средище и занаятчийски център. В средата на ХІХв. в него живее и унгарския национален герой, поет и революционер Лайош Кошут. След Освобождението в него са построени бирена фабрика,фабрики за бои и химикали, кожарска фабрика, мелница, шивашки и обувни предприятия.

След Втората световна война в града е построен комбината “Мадара” за сглобяване на товарни автомобили/Шкода,ГАЗ,ЗИЛ и др./. Днес това производство е закрито. Работят обаче предприятията за цигарени изделия,вино,месни и млечни произведения,мебели,фирма “Алумина” и др.

В града има 2 ВУЗ, театър, симфоничен оркестър, частни радиостанции, НИИ по коневъдство и др. Селището е туристически център, като основните туристически обекти са родната къща на революционера Панайот Волов, монумента "1300 години България", Томбул джамия и Мадарския конник/в близост до града/.

Велики Преслав/9330ж/ е една от столиците на I-та българска държава. В него е развито транспортното машиностроене и ХВП. Има богата земеделска околност.

Нови пазар /14060ж/ е обявен за град през 1883г. Център е на стъklarска и порцеланово-фаянсва промишленост. Има и предприятия за вино, везни, корабни изделия и др.

Каспичан/3500ж/ е ж.п. гара на линиите Русе-Варна и София-Варна. В града има предприятия за фаянс, порцелан и строителни материали.

Смядово/ 4620ж/ е център на ХВП и основно на месната.

Добричка област има територия от 4711,4км² и население 226345д. Благоприятните почвено-климатични условия са основен фактор за развитието на селското стопанство, което е суровинна база за ХВП и Леката промишленост в областта.

Областен център е град **Добрич /100400ж/**. Той е център на цяла Южна Добруджа и през Средновековието е бил пазарно средище. По времето на турското робство се е наричал Хаджи Оглу, а от 1882г. е преименуван в Добрич. В града е развито машиностроенето, обувната, кожухарската, шивашката, ХВП. В него през последните няколко години бяха открити филиали на много ВУЗ/Варненски свободен, Славянски, Медицински, Шуменски и др./ . В Добрич има симфоничен оркестър, театър и множество училища.

Балчик/11965ж/ е наследник на древните селища Дионисополис и Круной. В него има

дворец на румънските крале и ботаническа градина, които се посещават от наши и чуждестранни туристи. През последните няколко години той е посещаван от много руски туристи, което даде тласък за развитието му като курортно селище. В близост до града е местността "Тузлата", където е развито калолечението. В селището работят предприятия за консерви и електроуреди.

Каварна/11800ж/ е наследник на тракийското селище Бизоне. През Средновековието е столица на болярина Балик и е крепост под името Карвуна. През XIXв. селището е занаятчийски център и пристанище. След Втората световна война са построени предприятия за строителни машини, текстил, обработка на зърно и др. В близост до Каварна бе построено курортното селище "Русалка" в местността Тауклиман.

Генерал Тошево/8430ж/ е ж.п.гара на линията за Кардам. Градът е център на земеделска околност и в него са развити производствата на обувки, части за земеделски машини, тухли и цигли. Като център на зърнопроизводителен район в селището функционира и НИИ по пшеницата.

Тервел/7860ж/ е обявен за град през 1960г. В него има предприятие за пластмасови опаковки, противопожарна техника, части за селскостопански машини, военен завод и др.

IX. Проблеми и перспективи за развитие на региона.

Основните проблеми пред развитието на региона в настоящия момент са: замърсяването на Варненския залив от промишлените производства; Липсата на демографски ресурси в множество селища; Високото ниво на безработица, поради спадането на промишлената и земеделската продукция; Забавено връщане на земите и бързо намаляване на селскостопанските животни поради липсата на храна; Използването на остаряла техника в повечето предприятия от региона; Непълно използване на туристическите ресурси и др.

Решаването на тези и множество други проблеми ще даде възможност за устойчивото развитие на региона в началото на XXIвек.

